

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر و ارائه مدلی

پارادایمیک: تحقیقی کیفی^۱

Semantic Representation of the Phenomenon of Academic Dropout of Martyr and Veteran Students and Providing a Paradigmatic Model: Qualitative Research

L.salimi, R.hasani(P.H.D)

لیلا سلیمی^۲، دکتر رفیق حسینی^۳

Abstract: The aim of this study was to represent the semantic phenomenon of academic dropout of Martyr and Veteran Students and to present a paradigmatic model. Methodology of this research, qualitative and Participants included all students with academic dropout in Shahed schools, teachers and principals of Shahed schools, educational experts of the Martyr Foundation of Sanandaj City, as well as Educational Districts 1 and 2 of Sanandaj, the Kurdistan Province General Office of Education and the parents of those students who have Academic dropout. Based on the results of causal conditions, the phenomenon of academic failure, including emotional deficiency; Poor academic guidance and low motivation and Contextual conditions including low effort and perseverance; Educational facilitation and academic dropout and intervening conditions including employment guarantee; They had a weak support structure and enjoyed the benefits of self-sacrifice. The core category was defined as academic failure as "acceptance of failure versus success."

Keywords:

Semantic Representation; Academic Abandoned; Martyr and Veteran Students; Educational taking easy; Academic dropout.

چکیده: هدف این تحقیق بازنمای معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر و ارائه مدلی پارادایمیک بود. روش‌شناسی انجام این پژوهش، کیفی و مشارکت‌کنندگان شامل کلیه دانش‌آموزان دارای افت تحصیلی در مدارس شاهد، معلمان و مدیران مدارس شاهد، کارشناسان آموزشی بنیاد شهید شهرستان و ناحیه ۱ و ۲ سنندج، اداره کل آموزش و پرورش کردستان و والدین دانش‌آموزان شاهد دارای افت تحصیلی که بر اساس قاعده اشباع نظری ۴۰ نفر مورد مصاحبه قرار گرفتند. داده‌ها با روش نظریه زمینه‌ای و با کمک نرم‌افزار Maxqda تحلی ل شدند. بر اساس نتایج شرایط علی پدیده افت تحصیلی شامل کمبود عاطفی؛ هدایت تحصیلی ضعیف و انگیزه پایین و شرایط زمینه‌ای شامل تلاش و پشتکار پایین؛ سهل‌گیری آموزشی و رهاشدگی تحصیلی و شرایط مداخله‌گر شامل ضمانت استخدامی؛ ساختار حمایتی ضعیف نهاد و برخورداری از مزایای ایثارگری بودند. مقوله هسته تعیین شده نیز عبارت از افت تحصیلی به‌مثابه «پذیرش شکست در مقابل موفق شدن» بود.

واژگان کلیدی: بازنمایی معنایی؛ افت تحصیلی؛ دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر؛ سهل‌گیری آموزشی؛ رهاشدگی تحصیلی.

^۱ مقاله حاضر از نوع پژوهشی و برگرفته از رساله دکتری است. تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۸/۲۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۰۹

^۲ دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران.

رایانامه: salimi.leila52@gmail.com.

^۳ استادیار گروه علوم تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران. (نویسنده مسئول)

رایانامه hasani.rafigh@gmail.com

مقدمه و مسئله مورد بررسی

جامعه و به‌طور ویژه آموزش و پرورش همواره به دنبال بهبود خود است (اسارتا و اشمیت^۱، ۲۰۱۷) و آموزش و پرورش به‌ویژه نسبت به سرنوشت، رشد و تکامل موفقیت آمیز و جایگاه فرد در جامعه علاقه‌مند است و انتظار دارد فرد در جوانب گوناگون، اعم از ابعاد شناختی، کسب مهارت و توانایی و نیز در ابعاد شخصیتی، عاطفی و رفتاری چنان‌که باید، پیشرفت کند و تعالی یابد (ژانگ و همکاران^۲، ۲۰۱۶).

در این میان از مهم‌ترین عوامل مطرح در نظام آموزشی که عدم توجه جدی و کارشناسانه به آن، همه‌ساله به میزان زیادی امکانات، منابع و استعداد های بالقوه انسانی و اقتصادی را تلف می‌کند و تأثیرات غیرقابل جبرانی در ابعاد فردی و اجتماعی به‌جا می‌گذارد، دو مسئله افت و پیشرفت تحصیلی است (ارجمند سیاهپوش، مقدس جعفری و فریغلانی، ۱۳۹۰). به‌بیان‌دیگر مهم‌ترین عامل موفقیت هر نظام آموزشی، میزان عملکرد تحصیلی فراگیران آن است (اسارتا و اشمیت، ۲۰۱۷) و یک نظام آموزشی را زمانی می‌توان کارآمد و موفق دانست که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموختگان آن در دوره های مختلف تحصیلی، دارای بیشترین و بالاترین رقم باشد (نیومن و گاترمن^۳، ۲۰۱۶). پیشرفت تحصیلی، برونداد مدارس، دانشگاه‌ها و سایر مراکز آموزشی است که نشانه مهمی از کسب اهداف است (نوری، میرشاه جعفری و سعادت‌مند، ۱۳۹۴) و نشان‌دهنده برآورده شدن سطح مورد انتظار آموزشی و نزدیک‌تر شدن سازمان آموزش و پرورش به اهداف از پیش تعیین‌شده است (تاجر، ۱۳۹۶). افزایش میزان یادگیری، افزایش سطح نمرات و قبولی دانش‌آموزان در دروس و پایه تحصیلی نیز به معنای پیشرفت تحصیلی است. در پیشرفت تحصیلی عوامل متفاوتی مانند سطح فردی، خانوادگی و آموزشی تأثیرگذارند (نیومن و گاترمن، ۲۰۱۶).

نظریه‌پردازان و محققان برای ارائه نظریات خود پیرامون پیشرفت تحصیلی، خواهان شواهد تحقیقی و تجربی در مورد عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی در فرهنگ‌ها و

1. Asarta & Schmidt

2. Zhang et al

3. Neuman & Guterman

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لایلا سلیمی

نظام‌های آموزشی گوناگون هستند (راستگه و همکاران، ۲۰۱۶). نتایج پژوهش ارجمند سیاهپوش، مقدس جعفری و فریغلانی (۱۳۹۰) نشانگر آن بود که بین متغیرهای جنسیت، طبقه اجتماعی، بعد خانوار (تعداد اعضای خانواده)، عزت نفس، علاقه به رشته و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، رابطه معناداری وجود دارد. هلال (۲۰۱۹) دریافت که عوامل اجتماعی، عوامل فرهنگی و عوامل خانوادگی به‌عنوان عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مطرح است. در کنار موارد بیان‌شده، مهم‌ترین عامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، عوامل فردی شامل خودتنظیمی، خود پنداره و خودکارآمدی می‌باشد. موریتی و مونگی^۲ (۲۰۱۹) بیان می‌کنند که کفایت منابع آموزشی و یادگیری تأثیر مستقیم بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارد؛ اما نگرش معلمان به استفاده از این منابع تأثیر کمتری بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارد. همچنین حمایت و پشتیبانی مدیریت از پیشرفت حرفه‌ای معلمان عامل مهم و تأثیرگذاری بر عملکرد دانش‌آموزان می‌باشد. یوسف (۲۰۱۹) نشان داد که عوامل دموگرافیک بیان‌شده، تأثیری بر عملکرد تحصیلی در دانشگاه ندارد، اما این عوامل به‌عنوان متغیرهای تأثیرگذار در مقطع دبیرستان مطرح هستند. احمد و همکاران^۳ (۲۰۱۶) دریافتند که مشارکت والدین، نحوه تدریس، انگیزه دانش‌آموزان، خود پنداره بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد.

آموزش پرورش هر کشور تلاش می‌کند تا با توجه به توانایی‌ها و استعدادها دانش‌آموزان آنان را در زمینه تحصیلی به‌طور اخص و در زمینه‌های مختلف زندگی به‌طور اعم رشد دهد و این امر جز در سایه بررسی در حوزه عوامل مؤثر عملکرد دانش‌آموزان و آنچه موجب پیشرفت و یا افت تحصیلی آن‌ها می‌شود، امکان‌پذیر نمی‌باشد. به‌بیان‌دیگر شناسایی عوامل مؤثر بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی، رفع مشکلات و نارسایی‌های موجود در نظام آموزشی مهم است و کشف متغیرهای تأثیرگذار بر

1. Rastege

2. Mureithi & Mwangi

3. Ahmad

عملکرد تحصیلی به شناخت بهتر و پیش‌بینی متغیرهای مؤثر در مدرسه می‌انجامد (ژانگ و همکاران، ۲۰۱۶). به‌علاوه تعیین و اجرای مداخلات مناسب بر متغیرهای پیش‌بینی عملکرد تحصیلی در محیط‌های آموزشی می‌تواند از افت تحصیلی یادگیرندگان که در معرض خطر هستند، جلوگیری کند (ایگلسیا، فریبرگ هافمن و لیپوراس^۱، ۲۰۱۷) و شناسایی عوامل مؤثر بر عملکرد دانش‌آموزان برای ارائه خدمات حمایتی به‌موقع و مؤثر ضروری است (هلال^۲، ۲۰۱۹).

موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، بیانگر نظام آموزشی کارآمد و موفق است که توسعه پایدار از نتایج حتمی چنین نظامی خواهد بود (غلامی پور جزستانی، ۱۳۹۶) این در حالی است که در سطح نظام آموزشی یکی از مشکلات شایع در بسیاری از کشورهای جهان، پدیده افت تحصیلی است که زیان‌های علمی، فرهنگی و اقتصادی زیادی متوجه دولت‌ها و خانواده‌ها می‌کند و تلاش برای شناسایی عوامل مهم در پیشرفت تحصیلی و ارائه راهبردها و انجام اقداماتی در جهت کاهش خسارات ناشی از افت تحصیلی، مستلزم پژوهش در این زمینه است (نوری، میرشاه جعفری و سعادت‌مند، ۱۳۹۴). برای مثال باغ شیخی (۱۳۹۷) دریافت که از دیدگاه معلمان مهم‌ترین عوامل مرتبط با ضعف عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان شامل معلمان، خانواده، واقعیات کلان اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی، فناوری‌های ارتباطی و فضای مجازی، ساختار و نحوه برنامه‌ریزی نظام آموزش و پرورش، شیوه‌های ارزشیابی، کتب درسی، امکانات و تجهیزات آموزشی و زمان است. از دیدگاه دانش‌آموزان نیز عواملی همچون مشکلات و ویژگی‌های خاص دانش‌آموزان، معلمان، خانواده، موبایل و فضای مجازی، گروه همسالان و دوستان، ارزشیابی، مشکلات مربوط به سیستم آموزشی، فضای کلاسی، کتب درسی، کادر مدیریتی مدرسه، توضیح‌دهنده مهم‌ترین عوامل ضعف عملکرد تحصیلی و یادگیری دانش‌آموزان است. یارمحمدی اصل و مقامی (۱۳۸۹) نشان داد که عامل‌های مربوط به فرد (عدم برنامه‌ریزی صحیح، کم‌کاری و تلاش کم، ترس و

¹. Iglesia, Freiberg Hoffmann & Liporace

². Helal

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لیلیا سلیمی

اضطراب از ریاضی، تلقین مشکل بودن درس ریاضی، پایه ضعیف ریاضی، عدم آشنایی دانش‌آموز با روش صحیح مطالعه ریاضی؛ عامل‌های مربوط به آموزشگاه (بی‌توجهی معلمان، عدم حل تمرین‌های کتاب ریاضی، عدم تدریس تمامی مطالب ریاضی، خلق و خوی نامناسب معلم، سهل‌انگاری معلم، رفتار نامناسب معلم، تأخیر در تشکیل کلاس‌ها) و عامل‌های مربوط به خانواده (بی‌توجهی والدین، عدم برقراری رابطه صحیح و دوستانه با دانش‌آموز، ممانعت والدین از تحصیل، دوری از خانواده، فقر اقتصادی خانواده، اشتغال دانش‌آموزان) در افت تحصیلی مؤثر بودند. نتایج به‌دست‌آمده از تحقیق مقیمی و همکاران (۱۳۸۹) نیز نشان داد که میان تشویق و تنبیه، کم‌توجهی به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان و محیط آموزشی نامناسب با افت تحصیلی در میان دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود دارد. تحقیق معصومی و همکاران (۱۳۸۶) در بررسی علل افت تحصیلی دانش‌آموزان به ترتیب عوامل افت را مدرسه، اجتماع، دانش‌آموز، سازمان، معلم و خانواده بیان کرده بودند. سلسبیلی و قاسمی (۱۳۸۴) وجود محیط‌های فقیر، محرومیت فرهنگی اجتماعی، بی‌سوادی والدین و بستر اقتصادی- اجتماعی نامناسب را عوامل مؤثر بر افت تحصیل دانسته است. الهام پور (۱۳۸۴) نیز نشان داد که مسائل ناشی از معلم و تدریس، مسائل مربوط به خانواده، مشکلات ناشی از برنامه‌ریزی درسی، مسائل مربوط به سلامت جسمانی و روانی دانش‌آموز، مسائل عمومی و مشکلات ناشی از مدیریت آموزشی عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان دختر بودند. شکرکن، حقیقی و پولادی (۱۳۷۹) نیز دریافتند که مسائل مربوط به برنامه‌ریزی آموزشی، مشکلات خانوادگی و سلامتی، مشکلات محیطی، مسائل اجتماعی - رفتاری، مسائل مربوط به رشد، مسائل مربوط به امتحان، مسائل مربوط به کتب درسی، مسائل آموزشی، مسائل عمومی، اختلافات خانوادگی عوامل مؤثر بر افت تحصیلی بودند.

مساله افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر در استان کردستان باتوجه بررسی وضعیت پیشرفت تحصیلی این دسته از دانش‌آموزان در سال‌های اخیر، توجه و دلمشغولی سیاستگذاران و برنامه‌ریزان آموزش و پرورش و نیز سازمان بنیاد شهید و

امور ایثارگران در سطح استان کردستان را به خود جلب کرده است و متولیان این حوزه در پی پاسخ به هم فشارهای اجتماعی و نیز حمایت تحصیلی از این دسته از دانش‌آموزان بوده‌اند. این دسته از دانش‌آموزان به دلیل ویژگی‌های خاصی از جمله از دست دادن یکی از والدین و در بعضی موارد سرپرستی توسط پدربزرگ و یا مادربزرگ، نظارت تحصیلی ضعیف، سطح سواد پایین والدین، فقر فرهنگی و کمبودهای عاطفی در معرض خطر افت تحصیلی هستند. در نتیجه توجه به این مبحث در بین دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر در استان کردستان بسیار حائز اهمیت می‌باشد؛ عدم توجه به آن، نه تنها هزینه بسیار زیادی در پی دارد، بلکه دور نمای پیشرفت و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها را مبهم کرده و موجب کاهش کارایی درونی نظام آموزشی می‌شود (امری، ۱۳۹۳). با توجه به آنچه بیان شد و با توجه به بررسی پیشینه و ادبیات تحقیق، بیشتر مطالعات صورت گرفته در زمینه‌های جزئی از جمله ارتباط کاهش شنوایی با افت تحصیلی (پیرزاده، مهدوی و محمدی، ۱۳۸۴)، نقش بازی‌های رایانه‌ای در افت تحصیلی (جعفری و عندلیبیان، ۱۳۹۷)، پیش‌بینی افت تحصیلی بر اساس شبکه‌های اجتماعی مجازی (نعیمی، ۱۳۹۶) بررسی افت تحصیلی در درس ریاضی (ابراهیم کافوری، ملکی و خسروی بابادی، ۱۳۹۴؛ یارمحمدی اصل و مقامی، ۱۳۸۹؛ معصومی و همکاران، ۱۳۸۶؛ شاهورانی و همکاران، ۱۳۸۳) و یا در حوزه دانشگاهی بلاخص افت تحصیلی دانشجویان پزشکی (محمودی و مهدی زاده اشرفی، ۱۳۹۸؛ فدوی رودسری و همکاران، ۱۳۹۸؛ مومنیان و همکاران، ۱۳۹۷؛ اسماعیل پوربندینی و همکاران، ۱۳۹۶؛ مهدیون و همکاران، ۱۳۹۵؛ ابراهیم زاده و همکاران، ۱۳۹۴؛ آقای افشار و همکاران، ۱۳۹۴؛ رحیمی پردنجانی، حشمتی و مقدم، ۱۳۹۳؛ اسکندری، رستمی، حجتی و کلی فرهود، ۱۳۹۳؛ کوهی نصرآبادی و همکاران، ۱۳۹۲؛ فتی، آذری، برادران و اطلسی، ۱۳۹۲؛ خزاعی، ۱۳۹۲) و یا در زمینه افت تحصیلی و عوامل مرتبط با آن در بین دانش‌آموزان به‌طورکلی (پیری و محمودی بردزردی، ۱۳۹۴؛ طاهری و فیاضی، ۱۳۹۰؛ مقیمی و همکاران، ۱۳۸۹؛ الهام پور، ۱۳۸۴؛ سلسبیلی و قاسمی، ۱۳۸۴؛ شکرکن، حقیقی و پولادی، ۱۳۷۹؛ خیر، ۱۳۷۱) بوده است. تنها تحقیق مرتبط در حوزه افت تحصیلی

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لیلا سلیمی

فرزندان شاهد در بنیاد شهید و امور ایثارگران توسط مطیعی لنگرودی، یعقوبی و مقدم زاده (۱۳۸۹) انجام شده بود. آن‌ها دریافتند که بیشترین اندازه اثر در بین عوامل فردی مؤثر در افت تحصیلی فرزندان شاهد به متغیر «نگرش به آینده شغلی»، در بین عوامل خانوادگی به متغیرهای «داشتن مسئولیت اداره خانواده» و «بیماری مستمر یکی از اعضای خانواده» اختصاص یافت. لذا با توجه به این محدودیت و شکاف و همچنین تاکنون مطالعه‌ای با این روش و با استفاده از مصاحبه هم با دانش‌آموزان، هم معلمان و مدیران و کارشناسان اداره کل آموزش و پرورش و بنیاد شهید و ایثارگران انجام نشده است. از این رو در این پژوهش به این مهم پرداخته شده و مهم‌ترین سؤالی که به آن پاسخ داده می‌شود این است که چه عواملی بر افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر تأثیر دارند؟ و شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای افت تحصیلی کدام هستند؟

روش انجام تحقیق

پژوهش حاضر از آنجاکه به کشف پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر و همچنین شناسایی عوامل و ارائه مدل جهت ارتقاء پیشرفت تحصیلی این دسته از دانش‌آموزان و درعین حال به گسترش ادبیات موجود و ارائه چشم‌اندازی جدید در زمینه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر پرداخته، پژوهشی توسعه‌ای است و ماهیتی اکتشافی دارد. از لحاظ روش‌شناسی نیز از آنجاکه گردآوری و تحلیل داده‌ها و اطلاعات، با استفاده از روش و ابزار کیفی همچون نظریه داده بنیاد صورت گرفته، لذا روش‌شناسی کیفی، رویکرد روش‌شناختی مورد استفاده برای انجام این پژوهش بوده و نظریه زمینه‌ای رویکرد نظریه داده بنیاد سیستماتیک کوربین و اشتراوس (۲۰۰۸) به‌عنوان روش تحقیق برگزیده شده است.

مشارکت‌کنندگان شامل کلیه دانش‌آموزان دارای افت تحصیلی مشغول به تحصیل در مدارس شاهد، معلمان و مدیران و معاونین مدارس شاهد، کارشناسان آموزشی بنیاد

شهید شهرستان سندج و همچنین ناحیه ۱ و ۲ سندج، اداره کل آموزش و پرورش کردستان و والدین آن دسته از دانش‌آموزان شاهد دارای افت تحصیلی بودند. با توجه به اینکه رویکرد این پژوهش، رویکرد کیفی است، لذا نمونه‌گیری مورد استفاده در آن از نوع نمونه‌گیری هدفمند است. انتخاب این افراد به صورت عمدی و با این نیت انجام شده است که دارای بیشترین دانش، اطلاعات و قدرت تحلیل در رابطه با موضوع افت تحصیلی بوده‌اند. این افراد را «مطالعین» یا «دروازه‌بانان اطلاعاتی» می‌نامند. مطلع کسی است که محقق می‌تواند از طریق ارتباط با او در مورد موضوع مورد بررسی یا بعدی از آن اطلاعاتی کسب کند (نیومن، ۲۰۰۰). در این مطالعه، از آنجایی که ما در پی شناخت پدیده افت تحصیلی و عوامل تعیین‌کننده آن بوده‌ایم و این امر می‌تواند تفاسیر هر یک از گروه‌ها را به طور مشابه شامل شود، بنابراین علی‌رغم عدم وجود طبقه‌بندی خاص، سعی بر این بوده است که اکثر گروه‌ها و طبقات درگیر در پدیده، مشمول مطالعه شوند.

حجم نمونه در مطالعات کیفی و به‌ویژه در روش نظریه زمینه‌ای به سطح اشباع نظری بستگی دارد. اشباع نظری زمانی اتفاق می‌افتد که محقق به این نتیجه برسد که در یک مرحله از کار شباهت مفاهیم به دست آمده زیاد شده و مفاهیم جدیدی ظهور نمی‌کنند (گلیسر و اشتراوس، ۱۹۶۷: ۶۱). در مطالعه حاضر پس از ۴۰ مورد مصاحبه با وضعیت اشباع نظری مواجه شدیم که مشخصات افراد مشارکت‌کننده تحقیق در جدول (۱) آمده است. لازم به ذکر است که از این ۴۰ نفر با ۸ نفر دانش‌آموز دارای افت تحصیلی و ۸ نفر از والدین (پدر یا مادر) این دانش‌آموزان نیز مصاحبه شده است.

جدول ۱- مشخصات زمینه‌ای مشارکت‌کنندگان پژوهش

شماره	گروه	جنسیت	تحصیلات	سن	سابقه تدریس	سابقه کل مدیریت	سابقه مدیریت در مدارس شاهد
۱	تاهل مدارسی مدرسه	مرد	لیسانس	۴۷	۲۱	۳	۲
۲		زن	فوق‌لیسانس	۴۷	-	۲۷	۱

شماره	گروه	جنسیت	تحصیلات	سن	سابقه تدریس	سابقه کل مدیریت	سابقه مدیریت در مدارس شاهد	
۳		مرد	فوق لیسانس	۴۸	۲۴	۱۲	۴	
۴		زن	لیسانس	۴۵	۵	۱۱	۱۱	
۵		مرد	لیسانس	۵۰	۲۹	۹	۴	
۶		زن	لیسانس	۳۸	۱۹	۱۳	۱	
۷		زن	لیسانس	۴۷	۱۷	-	۹	
۸		مرد	فوق لیسانس	۳۷	۱۹	۴	۱	
۹		مرد	لیسانس	۴۷	۲۸	۱۲	-	
۱۰		زن	لیسانس	۴۰	۹	۴	-	
۱۱	معلمان	زن	فوق دیپلم	۴۹	۲۶	۱۰	-	
۱۲		مرد	فوق لیسانس	۵۲	۲۷	۲	-	
۱۳		مرد	فوق لیسانس	۴۵	۲۴	۲	-	
۱۴		مرد	فوق لیسانس	۳۲	۱	۱	-	
۱۵		زن	فوق لیسانس	۴۵	۲۵	۱۶	-	
۱۶		زن	لیسانس	۳۷	۱۲	۲	-	
۱۷		کارشناسان	مرد	لیسانس	۴۹	۲۹	۲۱	اداره کل آموزش و پرورش
۱۸			مرد	فوق لیسانس	۴۷	۲۷	۵	اداره کل آموزش و پرورش
۱۹	مرد		لیسانس	۴۷	۲۶	۲۲	اداره کل بنیاد شهید	
۲۰	مرد		لیسانس	۵۱	۲۵	۲۰	اداره کل بنیاد شهید	

شماره	گروه	جنسیت	تحصیلات	سن	سابقه تدریس	سابقه کل مدیریت	سابقه مدیریت در مدارس شاهد
۲۱		مرد	لیسانس	۴۳	۲۲	۳	ناحیه ۱ آموزش و پرورش
۲۲		مرد	لیسانس	۴۱	۲۳	۴	ناحیه ۱ آموزش و پرورش سنندج
۲۳		مرد	لیسانس	۴۲	۱۷	۱	ناحیه ۲ آموزش و پرورش سنندج
۲۴		مرد	لیسانس	۴۸	۲۴	۸	ناحیه ۲ آموزش و پرورش سنندج

ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. دلیل انتخاب این نوع مصاحبه این است که نه مانند مصاحبه ساخت یافته دست و پای محقق را در تولید اطلاعات می‌بندد و نه مانند مصاحبه عمیق اطلاعات وسیع و گاه غیرضروری فراهم می‌سازد (محمدپور، ۱۳۹۰). بازه زمانی هر یک از مصاحبه‌های چیزی در حدود نیم ساعت الی یک ساعت بوده است. ترکیب سؤالات مصاحبه طوری بود که ابتدا برای ورود به بحث چندین پرسش زمینه‌ای شامل جنسیت سن، تحصیلات، سال‌های سابقه آموزشی و سال‌های سابقه تدریس در مدارس شاهد و... مطرح و سپس سؤالات محوری از افراد پرسیده شد. داده‌های گردآوری شده کیفی با روش نظریه زمینه‌ای و سه مرحله کدگذاری داده‌ها شامل کدگذاری باز^۱ و گزینشی^۲ انجام شد (نیومن، ۲۰۰۰؛ چامارز، ۲۰۰۶). لذا پس از انجام هر مصاحبه و پیاده‌سازی آن، کدگذاری انجام شد و مورد تحلیل سطر به سطر قرار گرفتند و بر طبق اصول نظریه زمینه‌ای به ترتیب مفاهیم،

1. Open Coding

2. Axial Coding

3. Selective Coding

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لیلا سلیمی

خرده مقولات، مقولات عمده و مقولات هسته از طریق سه مرحله کدگذاری مذکور استخراج شده و بر اساس این مفاهیم و مقولات یک مدل برخاسته از بطن داده‌ها ارائه شده است که به مدل پارادایمیک موسوم است. مراحل و فرایند تجزیه و تحلیل داده‌ها با کمک نسخه ۱۱ نرم‌افزار Maxqda طبقه‌بندی و در نهایت تحلیل شد. جهت صحت و اعتبار داده‌ها و یافته‌ها بخش بسیار بااهمیت‌تر از فرایند پژوهش است (کرسول^۱، ۱۹۹۸) از معیار اعتبار پذیری (واقعی بودن توصیف‌ها و یافته‌های پژوهش) با به‌کارگیری رویه‌های ویژه کدگذاری و تحلیل برای ارزیابی روایی استفاده شد.

یافته‌ها

در بخش یافته‌ها سعی شده تا در یک مدل پارادایمیک ابعاد شرایط (علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر)، راهبردها، پیامدها و مقوله هسته توضیح داده شود.

شرایط سه‌گانه پدیده افت تحصیلی

شرایط «علی» یا سبب‌ساز آن دسته از رویدادها و وقایع‌اند که بر پدیده افت تحصیلی در میدان مورد مطالعه از منظر مشارکت‌کنندگان اثرگذارند که در جدول (۲) آمده‌اند

---

¹. Creswell

جدول ۲- مفاهیم و مقوله‌های مستخرج از داده‌های کیفی شرایط علی مؤثر بر افت تحصیلی

کد گزینشی	کدمحوری	کدهای باز
مدرسه‌ای	اثر همسالان	مزاحمت گروه همسالان شوخی‌های نابجا در کلاس درس جو حاکم بر مدرسه
	هدایت تحصیلی ضعیف	عدم آموزش و راهنمایی صحیح دانش آموزان عدم هدایت تحصیلی
	کمبود نیروی انسانی	عدم رصد وضعیت تحصیلی توسط معاونین آموزشی کمبود نیروی انسانی ثابت و مجرب و توانمند
خانوادگی	کمبود عاطفی	مشکلات روحی و روانی خانواده‌ها احساس خلأ و عدم حضور یکی از والدین اختلاف و کشمکش شدید والدین وجود کمبودهای عاطفی
	فقر فرهنگی	پایین بودن سطح سواد اولیاء تفاوت‌های فاحش فرهنگی شکاف نسلی
آموزشی	استفاده نکردن از روش‌های نوین آموزشی	ناآشنایی با اصول روان‌شناسی تربیتی و تدریس
فردی	-	انگیزه پایین

به‌طورکلی، شرایط علی مؤثر بر مقوله «افت تحصیلی» دربرگیرنده فضای معنایی وسیعی است که در این پژوهش سه مقوله «فردی»، «آموزشی»، «خانوادگی» و «مدرسه‌ای» و اجزای آن را نمایان می‌سازند.

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لیلا سلیمی

در مقوله فردی می‌توان به انگیزه پایین اشاره کرد. دانش‌آموز شماره ۵ در این باره می‌گوید:

«مطالعه کردن رو دوست ندارم و برایم خوشایند نیست».

در مقوله خانوادگی خرده مقوله‌های کمبود عاطفی و فقر فرهنگی را می‌توان از جمله عوامل تأثیرگذار بر پدیده افت تحصیلی دانست. برای مثال یکی از کارشناسان آپ شماره ۲ در این باره می‌گوید:

«عوامل فردی، آموزشی و اجتماعی مربوط به این موضوع بسیار متفاوت می‌باشد، اما در مجموع شرایط خانوادگی مهم‌ترین عامل در افت تحصیلی این دانش‌آموزان می‌باشد». در مقوله مدرسه‌ای نیز اثر همسالان، کمبود نیروی انسانی و هدایت تحصیلی ضعیف را می‌توان از جمله عوامل تأثیرگذار بر پدیده افت تحصیل دانست. برای مثال کارشناس بنیاد شماره ۴ در این باره می‌گوید:

«کاهش جذب نیروی انسانی مجرب و توانمند در مدارس شاهد (دبیر، معلم، کادر آموزشی) با توجه به شرایط به‌کارگیری در سایر مدارس موفق (تیزهوشان و نمونه دولتی) که منجر به افت تحصیلی خواهد شد».

در جدول (۳) «شرایط زمینه‌ای» که مجموعه خاصی از شرایط است که در یک‌زمان و مکان خاص جمع می‌آیند تا مجموعه اوضاع و احوال یا مسائلی را به وجود آورند که اشخاص با عمل/تعامل خود به آن‌ها پاسخ دهند (استراوس و کوربین، ۱۳۸۶) و در این تحقیق پدیده افت تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند آمده است.

جدول ۳- مفاهیم و مقوله‌های مستخرج از داده‌های کیفی شرایط (زمینه ای) مؤثر بر افت تحصیلی

کدهای باز	کدمحوری	کد گزینشی
تلاش و پشتکار پایین	تلاش و پشتکار پایین	فردی
بنیه علمی پایین	بنیه علمی پایین	فردی
اعتماد به نفس پایین	اعتماد به نفس پایین	فردی
تفکر غلط قبولی در هر صورت نمرات غیر واقعی	سهل گیری آموزشی	آموزشی
عدم توجه به تفاوت‌های فردی عدم توجه به سطح هوش ناآشنایی با اصول روان‌شناسی تربیتی و تدریس	عدم آموزش فردی شده	آموزشی
نداشتن اتاق خصوصی	کمبود امکانات	خانوادگی
بی‌توجهی والدین به وضعیت درسی کمبود نظارت والدین عدم مسئولیت‌پذیری والدین	رهاشدگی تحصیلی	خانوادگی

به‌طور کلی، در شرایط زمینه‌ای مؤثر بر مقوله «افت تحصیلی» سه مقوله «فردی»، «آموزشی» و «خانوادگی» شناسایی شدند که خود به خرده مقوله‌های فرعی تقسیم شده بودند.

یکی دیگر از خرده مقوله‌های فرعی، تلاش و پشتکار پایین در مقوله آموزشی بود. برای مثال کارشناس آپ شماره ۱ در این باره می‌گوید:

«ورود دانش‌آموزان با توان علمی ضعیف به مقاطع بالاتر صرفاً بر اساس ویژگی ایثارگری موجب سلب انگیزه تلاش در آنان و در نهایت موجب افت تحصیلی در مقاطع بالاتر می‌شود».

یکی دیگر از مقوله‌های فرعی، عدم آموزش فردی شده در مقوله آموزشی بود. معلم شماره ۱ در این باره می‌گوید:

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لیلا سلیمی

«با توجه به اینکه آموزش از فرایند یاددهی یادگیری پیروی می‌کند توجه صرف به توانایی یاد دهنده و عدم توجه به تفاوت‌های فردی و سطح هوش و سابقه تحصیلی و خانوادگی افراد به رشد کند آموزشی منجر می‌شود».

یکی دیگر از خرده مقوله‌های فرعی، سهل‌گیری آموزشی در مقوله آموزشی بود. برای مثال یکی از کارشناس بنیاد شماره ۳ در این باره می‌گوید:

«اصلاح و تصورات نادرست ناشی از اینکه شما چون جامعه هدف (شاهد و ایشارگر) هستید بدون تلاش می‌توانید به مرتبه بالاتر بروید. آن‌ها باید بر اساس توانایی‌های خود بتوانند مراتب علمی را طی کنند».

و یا معلم شماره ۷ در این باره می‌گوید:

«چنانچه معلم بخواهد نمره واقعی دانش‌آموز را بدهد از هزار جا مورد مؤاخذه قرار می‌گیرد گویی تنها گناهکار و مقصر اوست».

و مقوله فرعی دیگری نیز رهاشدگی تحصیلی است. برای مثال کارشناس بنیاد شماره ۴ در این باره می‌گوید:

«برخی والدین به دلیل عدم اطلاع از وضعیت تحصیلی آنان نمی‌توانند نقش‌های نظارتی و حمایتی خود را به طرز صحیحی اجرا نمایند و نه تنها موجب بروز افت تحصیلی در فرزندان خود می‌شوند بلکه روزبه‌روز از فرزندان خود نیز به دلیل عدم شناخت کافی از آنان فاصله می‌گیرند».

همچنین در جدول (۴) شرایط «مداخله‌ای»، آن دسته از شرایطی هستند که باعث تخفیف یا به نحوی تغییر شرایط علی می‌شوند (استراوس و کوربین، ۱۳۸۶) و پدیده افت تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند آمده است.

جدول ۴ - مفاهیم و مقوله‌های مستخرج از داده‌های کیفی شرایط (مداخله‌گر) مؤثر بر افت تحصیلی

کد گزینشی	کدمحوری	کدهای باز
قانونی	ضمانت استخدامی	اطمینان نسبت به آینده شغلی خود اولویت در استخدام
قانونی	برخورداری از مزایای ایثارگری	برخورداری از مزایای ایثارگری تأثیر منفی امتیاز ویژه
مدرسه‌ای	فضای بی‌روح مدرسه	جو پلیسی جو و فضای مدرسه
مدرسه‌ای	روابط ضعیف مدرسه-خانه	عدم ارتباط مداوم بین مدرسه و خانه
سازمانی	عدم رعایت بخشنامه	عدم رعایت شیوه‌نامه‌ی ثبت‌نام مدارس شاهد اهمیت در حد بخشنامه و دستورالعمل عدم تحقق اهداف برنامه‌های اجراشده جذب دانش‌آموزان از طبقه مرفه در مدارس شاهد
سازمانی	ساختار حمایتی ضعیف نهاد	نظارت ناکافی بنیاد نسبت به وضعیت تحصیلی ساختار ضعیف نهادهای مرتبط عدم حمایت نهاد در رفع مشکلات تحصیلی
سازمانی	تأمین مالی ضعیف	کمبود شدید بودجه و اعتبارات عدم تأمین اعتبارات لازم

به‌طورکلی، در شرایط مداخله‌گر مؤثر بر مقوله «افت تحصیلی» سه مقوله «مدرسه‌ای»، «سازمانی» و «قانونی» شناسایی شدند که خود به خرده مقوله‌های فرعی تقسیم شده بودند.

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لایلا سلیمی

یکی از خرده مقوله‌های فرعی به‌عنوان شرایط مداخله‌گر بر پدیده افت تحصیلی یعنی عدم ارتباط مداوم بین مدرسه و خانه بود که معلم شماره ۵ در این باره می‌گوید:

«عدم ارتباط مداوم بین مدرسه و خانه به‌طوری‌که ارتباط اولیا و مدارس در حد بردن کارنامه تحصیلی این دانش‌آموزان است».

از سوی دیگر، عدم رعایت بخشنامه، ساختار حمایتی ضعیف نهاد و تأمین مالی ضعیف از خرده مقوله‌های فرعی مؤثر بر پدیده افت تحصیلی هستند که برای مثال کارشناس آپ شماره ۵ در این باره می‌گوید:

«باید یادآور شد که این اهمیت ویژه فقط در بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌هاست که یک‌دهم این موارد نیز اجرایی نگشته و صرفاً ماده و بند و تبصره پیشنهادی می‌باشند و عملاً هیچ‌گونه فعالیت نظارتی صورت نمی‌گیرد».

و همچنین برخوردار از مزایای ایثارگری (برخورداری از مزایای ایثارگری؛ تأثیر منفی امتیاز ویژه) و ضمانت استخدامی (اطمینان نسبت به آینده شغلی خود؛ اولویت در استخدام) نیز از عوامل مداخله‌گر مهم است. برای مثال کارشناس آپ شماره ۷ در این باره می‌گوید:

«در بسیاری از موارد دیده شده است حمایت و امتیاز ویژه علمی قائل شدن برای بعضی از آن‌ها یک عامل برعکس برای عدم پیشرفت تحصیل تبدیل شده است؛ یعنی عدم تلاش دانش‌آموز برای کسب موفقیت به دلیل داشتن انگیزه حمایت نهاد مربوطه از وی برای رفع مشکلات تحصیلی در این دانش‌آموزان باعث بی‌انگیزه بودن برای پیشرفت تحصیلی می‌شود».

راهبردهای اتخاذشده توسط کنشگران درگیر در افت تحصیلی

منظور از راهبردها (تعامل‌ها/ فرآیندها) آن دسته از کنش‌هایی هستند که کنشگران در قبال شرایط پیشرو از خود بروز می‌دهند (محمدپور، ۱۳۸۹: ۳۳۰). عمل/ تعامل‌های راهبردی، کنش‌های دارای منظور و به شکل تعمدی هستند که برای حل یک مسئله صورت می‌گیرند و با صورت گرفتن آن‌ها پدیده شکل می‌گیرد (استراوس و کوربین،

۱۳۹۱: ۱۵۵). همانطوریکه که در جدول (۵) آورده شده است، راهبردها و تعاملات بکار گرفته توسط کنشگران مجموعه‌ای متنوع از تاکتیک‌های متفاوتی را در برمی‌گیرند. جدول ۵- مفاهیم و مقوله‌های مستخرج از راهبردهای اتخاذشده توسط کنشگران دارای افت

تحصیلی

کدمحوری	کدهای باز
قانونی	عدم تفکیک دانش‌آموزان شاهد از سایرین؛ حذف سهمیه‌های شغلی و آموزشی استفاده بهینه از سهمیه موجود در کنکور؛ اصلاح برخی از قوانین و آیین‌نامه‌های تحصیلی
سازمانی	پرس‌وجو در مورد مدرسه و معلمان؛ نظارت و پیگیری مستمر بر مدارس برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای افت تحصیلی؛ حمایت مالی بنیاد شهید توجه به تکالیف نظارتی بنیاد شهید؛ انتخاب کادر آموزشی مجرب و دلسوز حمایت مالی از تشکیل کلاس‌های خصوصی
مدرسه‌ای	برگزاری اردوهای علمی و تفریحی؛ کلاس‌های تقویتی و جبرانی بررسی و پیگیری وضعیت درسی و اخلاقی؛ توانمندسازی والدین از نظر آموزشی و مهارتی احترام گذاشتن به تفاوت‌های فردی؛ طرح دیدار بار (دیدار اولیاء و رفتن به خانه آنها) ارائه مشاوره و برنامه‌ریزی تحصیلی با کادر تخصصی؛ توجه به میزان تراکم کلاسی به‌کارگیری نیروهای کارآمد و مجرب؛ بررسی و تجزیه و تحلیل وضعیت آموزشی برگزاری جلسات مشترک با والدین و دانش‌آموز
آموزشی	توجه به نیازهای آموزشی؛ تکرار درس در صورت غیبت؛ توضیحات کافی معلم حین تدریس
خانوادگی	همراهی والدین با دانش‌آموزان در یادگیری؛ بررسی و پیگیری وضعیت تحصیلی توسط والدین داشتن اتاق اختصاصی مطالعه؛ جو عاطفی آرام در خانه همراهی و همکاری والدین با مدرسه؛ نقش حمایتی و نظارتی خانواده

کدمحوری	کدهای باز
فردی	تمرین و تکرار؛ تلاش تغییر در سبک زندگی با شروع سال تحصیلی؛ تعریف جایگاه و ارزش تحصیل و مدرسه و معلم

در مقوله فردی می‌توان تمرین و تکرار؛ تلاش؛ تغییر در سبک زندگی با شروع سال تحصیلی؛ تعریف جایگاه و ارزش تحصیل و مدرسه و معلم؛ و ارتقا انگیزه را مهم‌ترین راهبردهای مؤثر ذکر کرد.

برای مثال دانش‌آموز شماره ۱ در این باره می‌گوید:

«خب باید بیشتر بخوانم و تلاش کنم و برنامه‌ریزی درسی داشته باشم. از خواب و استراحت کم کم و کمتر با گوشیم سرگرم شوم».

در این زمینه مشارکت‌کننده شماره ۷ را می‌توان به‌عنوان نمونه در جمع‌بندی نقطه نظرات این بخش بیان کرد.

«گفت‌وگوی والدین با فرزندان مهم‌ترین کمک به پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌نماید. اختصاص زمانی معین برای پرس‌وجو درباره‌ی اتفاقات روزانه‌ی مدرسه و خارج از مدرسه و گفت‌وگو درباره‌ی دوستان، بازی‌ها و معلمان و ... تغییر در سبک زندگی با شروع سال تحصیلی مانند ساعت خواب، بیداری، دیدوبازدیدها، ورزش و تفریح و ... ایجاد عادت مطالعه، ارتباط با مدرسه، نظارت در انجام تکالیف. تقویت عادات خوب مثل خواب بعدازظهر، کتاب‌خوانی و ...».

همچنین مقوله خانوادگی شامل همراهی والدین با دانش‌آموزان در یادگیری؛ بررسی و پیگیری وضعیت تحصیلی توسط والدین؛ داشتن اتاق اختصاصی مطالعه؛ جو عاطفی آرام در خانه؛ همراهی و همکاری والدین با مدرسه؛ نقش حمایتی و نظارتی خانواده بود.

یکی از والدین شماره ۴ در این باره می‌گوید:

«فرزندان بیش از تدارک امکانات و کنترل تحصیلی به والدینی نیاز دارند که با ارتقاء دانایی‌ها و یادگیری‌های خود به ارتقاء سطح فکری خانواده کمک کنند، بنابراین والدینی می‌توانند بهترین و مؤثرترین سطح تعامل را با فرزندان داشته باشند که از سطح فکری بالاتری برخوردار باشند؛ بنابراین نقش پدر و مادر در افت و یا ارتقاء سطح فکری و فرهنگی خانواده بسیار مهم است.»

مقوله آموزشی هم شامل توجه به نیازهای آموزشی؛ تکرار درس در صورت غیبت؛ توضیحات کافی معلم حین تدریس؛ ارتقاء مهارت در زبان فارسی است. کارشناسان آموزش و پرورش شماره ۱ در این باره می‌گویند:

«توجه به نیازهای آموزشی از طریق کلاس‌های تقویتی و جبرانی و تهیه جزوات و کتاب‌های کمک‌آموزشی.»

دانش آموز شماره ۲ در این باره می‌گوید:

«معلم‌ان باید در صورت غیبت دانش‌آموزان درس را تکرار کنند که این کار را انجام نمی‌دهند و می‌گویند باید خودتان جبران کنید. درس را بهتر و واضح‌تر تدریس کنند.»

مقوله مدرسه‌ای هم شامل برگزاری اردوهای علمی و تفریحی؛ کلاس‌های تقویتی و جبرانی؛ ارتقاء دانایی و یادگیری والدینی؛ بررسی و پیگیری وضعیت درسی و اخلاقی؛ توانمندسازی والدین از نظر آموزشی و مهارتی؛ احترام گذاشتن به تفاوت‌های فردی؛ طرح دیدار یار (دیدار اولیاء و رفتن به خانه آن‌ها)؛ ارائه مشاوره و برنامه‌ریزی تحصیلی با کادر تخصصی؛ توجه به میزان تراکم کلاسی؛ به‌کارگیری نیروهای کارآمد و مجرب؛ بررسی و تجزیه و تحلیل وضعیت آموزشی؛ برگزاری جلسات مشترک با والدین و دانش‌آموز بود.

دانش آموز شماره ۴ در این باره می‌گوید:

«کلاس‌های تقویتی و جبرانی بگذارند ولی نه در روز پنجشنبه‌ها که تعطیلی خودمان است. چون اصلاً بچه‌ها حوصله ندارند و یا اگر بیان از ساعت ۱۱ به بعد میان کلاس. یا اگر در روزهای هفته می‌خواند تشکیل بدهند در بعد ظهرها باشد.»

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لیلا سلیمی

در مقوله سازمانی شامل پرس‌وجو در مورد مدرسه و معلمان؛ نظارت و پیگیری مستمر بر مدارس؛ برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای افت تحصیلی؛ حمایت مالی بنیاد شهید؛ توجه به تکالیف نظارتی بنیاد شهید؛ انتخاب کادر آموزشی مجرب و دلسوز؛ حمایت مالی از تشکیل کلاس‌های خصوصی؛ و پرس‌وجو در مورد مدرسه و معلمان بود. کارشناس بنیاد شماره ۳ در این باره می‌گوید:

«به نظر بنده به‌جای اداره کل، ستاد اجرایی شاهد بهتر می‌باشد. ستادهای شاهد می‌بایست دانش‌آموزان دارای ضعف و افت تحصیلی را به‌صورت موردی شناسایی و جهت رفع افت تحصیلی آنان بر اساس اصول مشاوره و هدایت تحصیلی برنامه‌ریزی لازم به عمل آورند، اما ستادهای شاهد فقط به موارد مالی و ظاهری قضیه توجه می‌نمایند».

و بالاخره در مقوله قانونی خرده‌مقوله‌ها شامل عدم تفکیک دانش‌آموزان شاهد از سایرین؛ حذف سهمیه‌های شغلی و آموزشی؛ استفاده بهینه از سهمیه موجود در کنکور؛ اصلاح برخی از قوانین و آیین‌نامه‌های تحصیلی بود.

مدیر شماره ۸ در این باره می‌گوید:

«در درجه اول سهمیه‌های شغلی و آموزشی ایشان حذف و همسان‌سازی با سایر دانش‌آموزان صورت گیرد».

پیامدهای افت تحصیلی

تفسیر داده‌های کیفی حاصل از پژوهش حاضر از این حکایت دارد که افت تحصیلی و گسترش آن در میدان مورد مطالعه، پیامدهای گوناگونی در پی داشته است. همانطوریکه در جدول (۶) می‌توان مشاهده کرد، پیامدهای این پدیده پیچیده منفی از ابعاد وسیعی برخوردارند که در ادامه این موارد آمده است.

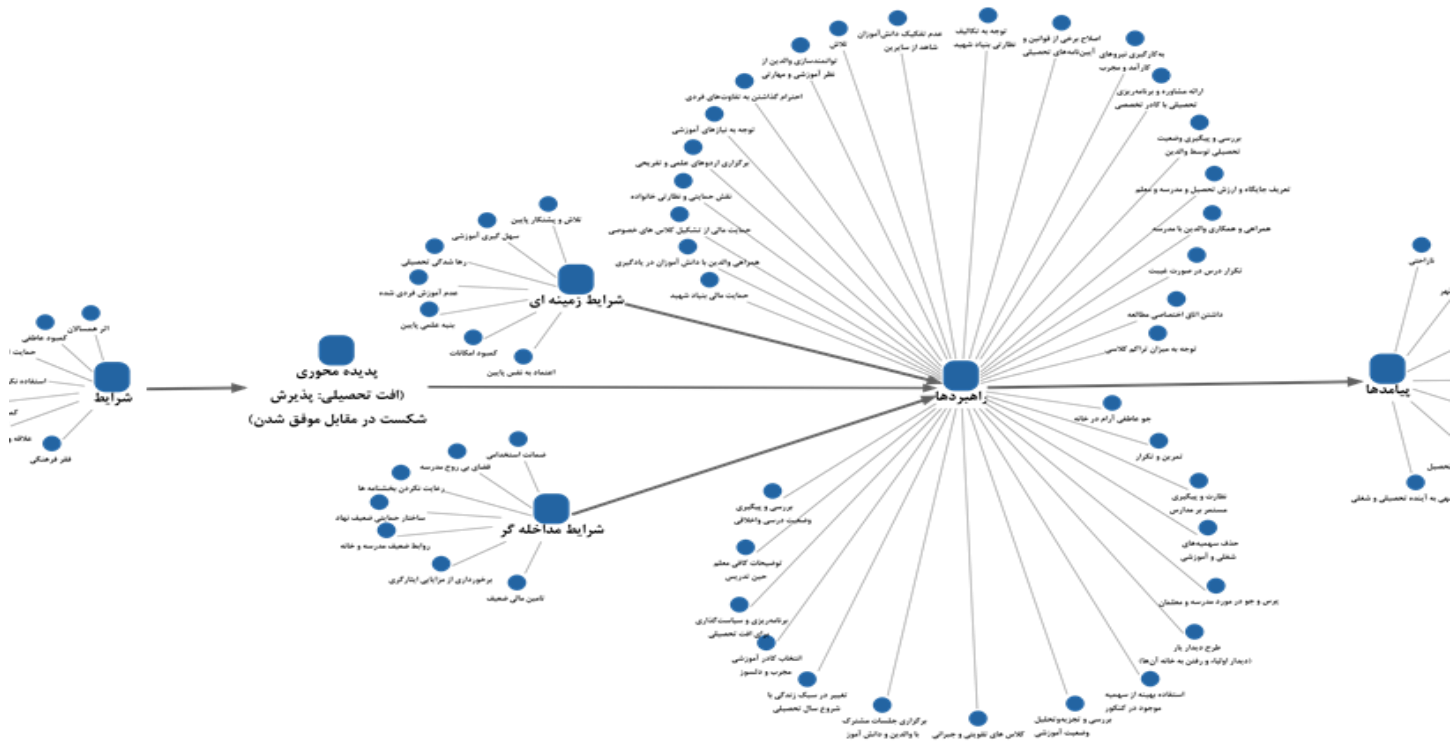
جدول ۶- پیامدهای افت تحصیلی از نگاه مشارکت‌کنندگان

کدهای باز	کدمحوری
ناراحتی درگیری و قهر کاهش عزت‌نفس کاهش اعتمادبه‌نفس داشتن احساس ناخوشایند عدم علاقه به ادامه تحصیل بی‌توجهی به آینده تحصیلی و شغلی	فردی

یکی از پیامدهای افت تحصیلی عدم علاقه به درس خواندن است. در این باره دانش‌آموز شماره ۵ بیان می‌کند که: «درس خواندن رو دوست ندارم و برایم خوشایند نیست که به تحصیل ادامه دهم». همچنین از ۸ نفر دانش‌آموز ۶ نفر دانش‌آموز بیان کرده بودند که: «احساس بدی دارم» و «احساس بدی دارم و ناراحت می‌شوم. مخصوصاً وقتی که پدرم به من گیر می‌دهد» یک نفر هم بیان کرده بود که «هیچ احساسی ندارم». مقوله هسته: افت تحصیلی به‌مثابه پذیرش شکست در مقابل موفق شدن» تعیین مقوله هسته پژوهش در مطالعات نظریه زمینه‌ای در مرحله کدگذاری گزینشی انجام می‌شود. در این مرحله هدف یکپارچه کردن داده‌ها است که بر پایه آن مضمون عمده پژوهش مشخص می‌شود و مهم‌ترین تم پژوهش نیز انتخاب می‌گردد. این موضوع باید قدرت تحلیل داشته باشد و دربرگیرنده سایر مقولات نیز باشد. سایر مقولات هم حول این مقوله در یک مدل ظاهر می‌شوند که به آن مدل پارادایمیک گفته می‌شود. مقوله هسته تعیین‌شده عبارت است از افت تحصیلی به‌مثابه «پذیرش شکست در مقابل موفق شدن».

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لیلا سلیمی
در شکل (۱) مدل نهائی شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها و همچنین مقوله هسته پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر مستخرج از نرم افزار Maxqda آورده شده است.

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لیلا سلیمی

شکل ۱- مدل پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر مستخرج از نرم‌افزار Maxqda

در مدل پارادایمک پژوهش (شکل ۲)، کنشگران درگیر در افت تحصیلی، این پدیده را به‌مثابه «پذیرش شکست در مقابل موفق شدن» درک و تجربه می‌کنند.

شکل ۲- مدل پارادایمک: افت تحصیلی به‌مثابه پذیرش شکست در مقابل موفق شدن

جمع‌بندی، بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف مطالعه بازنمایی معنایی افت تحصیلی از نگاه آن دسته از کنشگرانی که به‌صورت مستقیم در این پدیده درگیر هستند، صورت پذیرفته است. می‌توان گفت یک نظام آموزشی کارا، کمترین افت تحصیلی و بالاترین بازدهی را دارد (کاستا و همکاران^۱، ۲۰۱۷). امروزه مسئله افت تحصیلی گریبان‌گیر کلیه نظام‌های آموزشی است و به لحاظ ارتباطی که اساساً جریان تعلیم و تربیت با دیگر نهادهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی دارد افت تحصیلی نیز از ابعاد مختلف موردبررسی و مطالعه پژوهشگران قرار می‌گیرد (زارع، ۱۳۹۶) و بنابراین برای یافتن علل افت تحصیلی باید مسائل گوناگون موردتوجه قرار گیرد (سارا، فونتانلا و دی زیو^۲، ۲۰۱۸). آنچه در این پژوهش بیش از هر چیز دیگری ذهن محققان را به خود مشغول کرده بود شامل آن دسته از مفاهیم و مقوله‌هایی تأثیرگذاری است که نیاز به توضیح بیشتری دارند. اگرچه اثر همسالان مقوله مهمی در افت تحصیل دانش‌آموزان است ولی در این پژوهش همه دانش‌آموزان مصاحبه شده اعتقاد داشتند که افت تحصیلی آن‌ها به دوستان و نحوه ارتباطات و تعامل با دوستانشان هیچ‌گونه ارتباطی ندارد و هر ۸ نفر دانش‌آموز به این نکته تأکید داشتند. هدایت تحصیلی ضعیف از مقولات تأثیرگذار بر افت تحصیلی این دانش‌آموزان بود. در این زمینه عدم آموزش و راهنمایی صحیح دانش‌آموزان و عدم هدایت تحصیلی دو مفهومی بودند که بارها دانش‌آموزان و کارشناسان به آن اشاره کرده بودند. از سوی دیگر فقر فرهنگی مقوله دیگری بود که پدیده افت تحصیل تأثیرگذار بود. پایین بودن سطح سواد اولیاء، تفاوت‌های فاحش فرهنگی و شکاف نسلی نیز مفاهیم مرتبط با مقوله فقر فرهنگی بودند به‌طوری‌که دانش‌آموزان دارای افت تحصیلی معتقد بودند که والدین آن‌ها به دلیل پایین بودن سطح سوادشان قادر به راهنمایی و کمک در منزل نیستند. در این راستا زارع (۱۳۹۶) نیز به عوامل خانوادگی مانند فقر فرهنگی و سطح تحصیلات و حاجی حسینی (۱۳۹۳) به

¹. Costa

². Sarra, Fontanella & Di Zio

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لایلا سلیمی

عوامل فردی، عوامل خانوادگی و عوامل آموزشی به‌عنوان عوامل مؤثر بر افت تحصیل اشاره داشته است. همچنین سلسبیلی و قاسمی (۱۳۸۴) به متأثر بودن شکست تحصیلی از عوامل گوناگون چون وجود محیط‌های فقیر، محرومیت فرهنگی اجتماعی، بی‌سوادی والدین و بستر اقتصادی اجتماعی نامناسب اشاره داشته‌اند.

همچنین نداشتن انگیزه نیز از عوامل افت تحصیلی بود. راش^۱ (۱۹۹۴) انگیزه را عالی‌ترین شاهراه یادگیری دانسته است؛ به این معنی که هرچه انگیزه فرد برای آموختن و تحصیل بیشتر باشد، فعالیت و رنج بیشتری را برای رسیدن به هدف نهایی تحمل خواهد کرد (به نقل از مهقانی جمال‌الدین و جنا‌آبادی، ۱۳۹۸). ازاین‌رو در فرآیند آموزش و یادگیری، شناسایی منابع ایجاد انگیزش در دانش‌آموزان ازجمله عوامل بسیار مهم محسوب می‌شود (آکاکین^۲، ۲۰۱۸). همچنین تحقیقات نشان می‌دهد که انگیزه، انگیزش و متغیرهای انگیزشی بر کارکردهای شناختی و تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد (محمودی، عرفانی و محقق، ۱۳۹۶). برای مثال امرایی (۱۳۹۳) عامل انگیزه تحصیلی ازجمله آشفته‌گی‌های عاطفی و هیجانی را بر افت تحصیلی مؤثر دانسته است. باانگیزه تحصیلی افراد تحرک لازم را برای به پایان رساندن موفقیت‌آمیز یک تکلیف، رسیدن به هدف یا دستیابی به درجه معینی از شایستگی در کار خود دنبال می‌کنند تا بالاخره بتوانند موفقیت لازم را در امر یادگیری و پیشرفت تحصیلی کسب نمایند (جیانگ، رازنویگ و گاسپارد^۳، ۲۰۱۸). انگیزه پیشرفت نیز بر نقش هدف در موفقیت و شکست دانش‌آموزان تأکید می‌کند. درواقع این عامل، نقش اساسی و مهمی در یادگیری دارد و موتور حرکت فرد برای رفتارهایی است که به یادگیری بهتر و مؤثرتر منجر می‌شود (مهقانی جمال‌الدین و جنا‌آبادی، ۱۳۹۸). نداشتن انگیزه مفهومی بود که بارها و بارها توسط دانش‌آموزان دارای افت تحصیلی به آن اشاره شده بود و مشخص است که در صورت نبود انگیزه برای یادگیری، نمی‌توان انتظار داشت که دانش‌آموز یاد بگیرد و

1. Rush

2. Akcakin

3. Jiang, Rosenzweig & Gaspard

پیشرفت کند. برای مثال نقل قول‌هایی از جمله «مطالعه کردن رو دوست ندارم و برایم خوشایند نیست» و «من حوصله نداشتم و ادامه ندادم» و یا «من خودم علاقه به خواندن ندارم والدین کاری نمی‌توانند بکنند» و «هرچند سرزنشم می‌کنند، ولی خیلی برام مهم نیست» و یا «بعد یه کمی درس می‌خوانم و باز دوباره بی‌خیالش می‌شم» نشان از بی‌انگیزگی دانش‌آموزان دارد.

یکی دیگر از خرده مقوله‌های مهم «سهل‌گیری آموزشی» در مقوله آموزشی بود. در واقع این دانش‌آموزان با داشتن «تفکر غلط قبولی در هر صورت» و نیز «نمرات غیر واقعی» که نتیجه تلاش و کوشش دانش‌آموز نبوده در دروس و پایه‌های غیر نهائی به آسانی قبول شده، اما در امتحانات نهائی و همچنین آزمونی مانند کنکور که استانداردتر هستند، به ضعف تحصیلی دچار می‌شوند. این موضوع می‌تواند ناشی از بنیه علمی پایین و قبول شدن از یک پایه به پایه بالاتر بدون داشتن صلاحیت و شایستگی لازم برای پیشرفت تحصیلی باشد. همچنین مقوله مهم دیگری که منجر به افت تحصیلی در بین دانش‌آموزان شاهد و ایثارگر شده بود «رهاشدگی تحصیلی» بود. «بی‌توجهی والدین به وضعیت درسی»، «کمبود نظارت والدین» و «عدم مسئولیت‌پذیری والدین» از مفاهیم مرتبط با این مقوله بود. آنچه در خانواده این دانش‌آموزان مشهود است، ناتوانی در کمک و نظارت والدین بر امور تحصیلی و همچنین نظارت ضعیف بر مسائل درسی و تحصیلی و عدم مسئولیت‌پذیری والدین ناشی از تحصیلات پایین بود. در این راستا مطیعی لنگرودی، یعقوبی و مقدم‌زاده (۱۳۸۹) در بین عوامل خانوادگی «داشتن مسئولیت اداره خانواده» را عامل افت تحصیلی بیان کرده است. همچنین الهام پور (۱۳۸۴) مسائل مربوط به خانواده و شکرکن، حقیقی و پولادی (۱۳۷۹) مشکلات خانوادگی را در افت تحصیلی مؤثر دانسته‌اند.

یکی دیگر از خرده مقوله‌های فرعی به‌عنوان شرایط مداخله‌گر بر پدیده افت تحصیلی، «روابط ضعیف مدرسه-خانه»، همچنین «برخورداری از مزایای ایثارگری» (برخورداری از مزایای ایثارگری؛ تأثیر منفی امتیاز ویژه)، «ضمانت استخدامی» (اطمینان نسبت به آینده شغلی خود؛ اولویت در استخدام) و «ساختار حمایتی ضعیف نهاد» بودند. از نظر

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لیلی سلیمی

کارشناسان و همچنین بعضی از معلمان و مدیران داشتن امتیاز شاهد و ایشارگری منجر به طرز تفکر «اطمینان نسبت به آینده شغلی خود» و «اولویت در استخدام» شده و این طرز تفکر خود مانع پیشرفت تحصیلی و دلیلی افت تحصیلی است. چراکه در چنین شرایطی دانش‌آموزان نیازی به تلاش و زحمت زیاد نمی‌بیند و خود را با داشتن چنین امتیازاتی نزدیک‌تر به موفقیت می‌داند. همچنین «کمبود شدید بودجه و اعتبارات» و «عدم تأمین اعتبارات لازم» در سال‌های اخیر نیز بر عدم تحقق برنامه‌های مدارس شاهد و اینترگر و در نتیجه کاهش برنامه‌های آموزشی، تحصیلی و کلاس‌های فوق‌برنامه و جبرانی و یا آمادگی کنکور تأثیر داشته است.

در بخش راهبردهای اتخاذشده توسط کنشگران درگیر در افت تحصیلی در مقوله فردی می‌توان به تمرین و تکرار؛ تلاش؛ تغییر در سبک زندگی با شروع سال تحصیلی؛ تعریف جایگاه و ارزش تحصیل و مدرسه و معلم؛ و ارتقا انگیزه و در مقوله خانوادگی به همراهی والدین با دانش‌آموزان در یادگیری؛ بررسی و پیگیری وضعیت تحصیلی توسط والدین؛ داشتن اتاق اختصاصی مطالعه؛ جو عاطفی آرام در خانه؛ همراهی و همکاری والدین با مدرسه؛ نقش حمایتی و نظارتی خانواده و مقوله آموزشی توجه به نیازهای آموزشی؛ تکرار درس در صورت غیبت؛ توضیحات کافی معلم حین تدریس؛ ارتقاء مهارت در زبان فارسی و مقوله مدرسه‌ای به برگزاری اردوهای علمی و تفریحی؛ کلاس‌های تقویتی و جبرانی؛ ارتقاء دانایی و یادگیری والدینی؛ بررسی و پیگیری وضعیت درسی و اخلاقی؛ توانمندسازی والدین از نظر آموزشی و مهارتی؛ احترام گذاشتن به تفاوت‌های فردی؛ طرح دیدار یار (دیدار اولیاء و رفتن به خانه آن‌ها)؛ ارائه مشاوره و برنامه‌ریزی تحصیلی با کادر تخصصی؛ توجه به میزان تراکم کلاسی؛ به‌کارگیری نیروهای کارآمد و مجرب؛ بررسی و تجزیه و تحلیل وضعیت آموزشی؛ برگزاری جلسات مشترک با والدین و دانش‌آموز بود و در مقوله سازمانی پرس‌وجو در مورد مدرسه و معلمان؛ نظارت و پیگیری مستمر بر مدارس؛ برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای افت تحصیلی؛ حمایت مالی بنیاد شهید؛ توجه به تکالیف نظارتی بنیاد شهید؛ انتخاب کادر آموزشی مجرب و دلسوز؛ حمایت مالی از تشکیل کلاس‌های

خصوصی؛ و پرس‌وجو در مورد مدرسه و معلمان بود؛ و بالاخره در مقوله قانونی خرده مقوله‌ها شامل عدم تفکیک دانش‌آموزان شاهد از سایرین؛ حذف سهمیه‌های شغلی و آموزشی؛ استفاده بهینه از سهمیه موجود در کنکور؛ اصلاح برخی از قوانین و آیین‌نامه‌های تحصیلی نیز اشاره کرد. بالاخره پیامدهای افت تحصیلی از نگاه مشارکت-کنندگان ناراحتی؛ درگیری و قهر؛ کاهش عزت‌نفس؛ کاهش اعتمادبه‌نفس؛ داشتن احساس ناخوشایند؛ عدم علاقه به ادامه تحصیل و بی‌توجهی به آینده تحصیلی و شغلی بود.

فهرست منابع فارسی

- ابراهیم کافوری، کیمیا؛ ملکی، حسن و خسروی بابادی، علی اکبر. (۱۳۹۴). بررسی نقش عناصر برنامه درسی کلاین در افت تحصیلی درس ریاضی سال اول دوره متوسطه از دیدگاه شرکای برنامه درسی. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی- برنامه‌ریزی درسی)، ۴۴، ۵۰-۶۲.
- ابراهیم زاده، فرزاد؛ قربانی، مهرزاد؛ ناصریان، جواد و مردانی، مهناز. (۱۳۹۴). بروز افت تحصیلی و عوامل مرتبط با آن در دانشگاه علوم پزشکی لرستان. یافته، ۶۶، ۱۴-۲۴.
- ارجمند سیاهپوش، اسحق؛ مقدس جعفری، محمدحسن و فریغلانی، محمد. (۱۳۹۰). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر شوش دانیال. جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، ۲(۲)، ۷-۲۰.
- استراوس، آنسلم و کوربین، جولیت. (۱۳۸۶). مبانی روش تحقیق کیفی: نظریه‌مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها، ترجمه: بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- اسکندری، مهدی؛ رستمی، علی؛ حجتی، مریم و کلی فرهود، گودرز. (۱۳۹۳). روندهای افت تحصیلی دانشجویان پزشکی و تأثیر عوامل دموگرافیک بر آن در دانشگاه علوم پزشکی زنجان طی سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۸۸. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۱۴(۲)، ۱۷۴-۱۸۳.

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لیلا سلیمی

- اسماعیل پوربندبنی، محمد؛ نادری شاد، شاپان؛ کبرایی آبکنار، فائزه و غلامی، چابکی. (۱۳۹۶). بررسی افت تحصیلی و برخی عوامل مرتبط با آن از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گیلان. پژوهش در آموزش علوم پزشکی، ۹(۳)، ۶۵-۷۲.
- آقای افشار، عباس؛ فصیحی هرندی، مجید و نعمت الهی ماهانی، سیدنورالدین. (۱۳۹۴). گزارش یک مورد افت تحصیلی شدید دانشجوی رشته پزشکی در بدو ورود به دانشگاه با پیشینه تحصیلی عالی. گام‌های توسعه در آموزش پزشکی، ۱۲(۴)، ۵۸۴-۵۸۶.
- امرایی، عاطفه. (۱۳۹۳). بررسی رابطه آموزش ترغیبی و برنامه درسی پنهان و افت تحصیلی در دانش‌آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی شهرستان کوهدشت سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- باغ شیخی، فاطمه. (۱۳۹۷). واکاوی تجارب زیسته دبیران و دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم در زمینه عوامل مؤثر بر ضعف عملکرد تحصیلی و راهکارهای مقابله با آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه کاشان، دانشکده علوم انسانی.
- پیرزاده اکبر، مهدوی عبدالله و محمدی محمدعلی. (۱۳۸۴). ارتباط کاهش شنوایی با افت تحصیلی در دانش‌آموزان پنجم ابتدایی شهر اردبیل. مجله دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی اردبیل، ۱۷، ۲۲۵-۲۲۸.
- پیری، موسی و محمودی بردزردی، سعید. (۱۳۹۴). تبیین «افت تحصیلی» بر اساس مستندات و دیدگاه اعضای شوراهای دبیران شهرستان ایذه. نوآوری‌های آموزشی، ۵۵، ۸۷-۱۱۲.
- تاجر، سارابگم. (۱۳۹۶). بررسی نقش واسطه‌ای هیجانات پیشرفت در رابطه بین جهت‌گیری هدف و پیشرفت تحصیلی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرودشت، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- جعفری، علی و عندلیبیان، امیرهوشنگ. (۱۳۹۷). نقش بازی‌های رایانه‌ای در افت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه شهر تهران. فناوری آموزش، ۱۲(۳)، ۲۱۱-۲۲۰.

- حاجی حسینی، زهرا. (۱۳۹۳). رابطه بین ترس از ارزیابی منفی و اهداف پیشرفت با خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان با افت تحصیلی در ریاضی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- خزاعی، مظفر. (۱۳۹۲). افت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی (نامه به سردبیر). گام‌های توسعه در آموزش پزشکی، ۱۰(۴)، ۳۸۰-۳۸۱.
- خیر، محمود. (۱۳۷۱). مقایسه بررسی علل شکست تحصیلی از دیدگاه معلمین و دانش‌آموزان مدارس ابتدایی. روانشناسی و علوم تربیتی، ۱۱(۱-۲)، ۰-۰.
- دارابی، مجید. (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر در افت تحصیلی دانش‌آموزان سال اول دوره راهنمایی و متوسطه استان البرز و ارائه راهکارهایی برای کاهش آن. شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان البرز.
- رحیمی پردنجانی، سجاده؛ حشمتی، هاشم و مقدم، زهرا. (۱۳۹۳). بررسی فراونی و عوامل مؤثر در افت تحصیلی دانشجویان ساکن خوابگاه دانشکده‌های پیراپزشکی و بهداشت دانشگاه علوم پزشکی گلستان در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰. مجله دانشگاه علوم پزشکی تربت‌حیدریه (طنین سلامت)، ۲(۱)، ۱۶-۲۷.
- زارع، مرضیه. (۱۳۹۶). بررسی علل و عوامل افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه صنعتی شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرودشت.
- سلسبیلی، نادر و قاسمی، نرجس. (۱۳۸۴). عوامل مؤثر بر شکست تحصیلی، نگاهی دوباره به عوامل درونی و بیرونی. تعلیم و تربیت، ۸۳، ۲۵-۵۹.
- شاهورانی، احمد؛ معصومی، میرمظفر؛ حسین‌زاده لطفی، فرهاد و متین‌پور، رحیم. (۱۳۸۳). علل افت تحصیلی درس ریاضی سال اول متوسطه مناطق غرب گیلان. تحقیق در عملیات در کاربردهای آن (ریاضیات کاربردی)، ۱(۳)، ۱-۱۶.
- شکرکن، حسین؛ حقیقی، جمال و پولادی، محمدعلی. (۱۳۷۹). بررسی عوامل مهم افت تحصیلی در دبیرستان‌های پسرانه شهرستان اهواز. مجله علوم تربیتی و روانشناسی، ۷(۳)-۴، ۱۰۳-۱۱۴.

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لایلا سلیمی

- طاهری، عبدالمحمد و فیاضی، مهسا. (۱۳۹۰). بررسی علل افت انگیزش تحصیلی از دیدگاه دانش‌آموزان دوره پیش‌دانشگاهی با توجه به جنسیت و زمینه‌های خانوادگی آن‌ها. فناوری آموزش، ۵(۴)، ۲۸۷-۲۹۸.
- غلامی پور جزستانی، مژگان. (۱۳۹۶) رابطه امید تحصیلی با پیشرفت تحصیلی و انگیزه تحصیلی با نقش واسطه‌ای خوش‌بینی تحصیلی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- فتی، لادن؛ آذری، شیدا، برادران، حمید و اطلسی، رشا. (۱۳۹۲). مرور سیستماتیک بررسی علل افت تحصیلی دانشجویان پزشکی. گام‌های توسعه در آموزش پزشکی، ۱۰(۲)، ۳۱-۳۸.
- فدوی رودسری، آزاده؛ صالحی، کیوان، خدایی، ابراهیم؛ مقدم‌زاده، علی و جوادی پور، محمد. (۱۳۹۸). مدل شبکه بیزی عوامل مرتبط با افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه تهران. مجله علوم روان‌شناختی، ۷۶، ۴۱۷-۴۲۹.
- کوهی نصرآبادی، محسن؛ نوایی پور، میثم؛ گنجی، محمد و صفوی، سیدمحسن. (۱۳۹۲). تبیین نقش عوامل سازمانی در افت تحصیلی دانشجویان و راهکارهای کنترل و کاهش آن (مطالعه موردی، دانشگاه کاشان). مدیریت فرهنگ‌سازمانی، ۱۱(۳)، ۱۴۱-۱۶۸.
- محمدپور، احمد. (۱۳۹۰). فراروش (بنیان‌های فلسفی و عملی روش تحقیق ترکیبی در علوم اجتماعی و رفتاری). تهران: جامعه‌شناسان.
- محمودی، حشمت‌الله؛ عرفانی، نصرالله و محقق، حسین. (۱۳۹۶). تدوین مدلی به‌منظور تبیین و پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی بر پایه نیازهای بنیادین روان‌شناختی و انگیزش پیشرفت تحصیلی. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۲(۲۶)، ۶۷-۸۰.
- محمودی، فرشته و مهدی زاده اشرفی، علی. (۱۳۹۸). بررسی الگوی یک دوره آموزش بدو ورود در راستای پیشگیری از افت تحصیلی دانشجویان رشته دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم پزشکی تهران. تحقیق در علوم دندانپزشکی، ۶۱، ۲۲۷-۲۳۳.

- طبعی لنگرودی، سیده طیبه؛ یعقوبی، نرگس و مقدم زاده، علی. (۱۳۸۹). فرا تحلیل تحقیقات انجام‌شده در حوزه افت تحصیلی فرزندان شاهد در بنیاد شهید و امور ایثارگران طی سال‌های ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۵. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۴(۹)، ۱۱۷-۱۴۳.
- معصومی، میرمظفر؛ حسین زاده لطفی، فرهاد؛ شاهورانی، احمد و رشیدیان، زهرا. (۱۳۸۶). بررسی علل افت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر خرم‌آباد در درس ریاضی. تحقیق در عملیات در کاربردهای آن (ریاضیات کاربردی)، ۴(۱۴)، ۷۵-۸۸.
- مقیمی، سیدمحمد؛ خنیفر، حسین؛ زروندی، نفیسه؛ جوکار، احمد؛ بیان معمار، سیداحمد؛ فرجی ارمکی، اکبر. (۱۳۸۹). مطالعه و بررسی رابطه بین عوامل آموزشی و افت تحصیلی در میان دانش‌آموزان پسر آموزشگاه‌های راهنمایی. مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی، ۳(۴)، ۱۴۴-۱۶۰.
- مهدیون، زهرالسادات؛ خاتونی، علیرضا، عبدی، علیرضا و جعفری، فرانک. (۱۳۹۵). بررسی میزان افت تحصیلی و عوامل مرتبط با آن از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی کرمانشاه در نیمسال اول سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰. آموزش پرستاری، ۱۹، ۱-۸.
- مهقانی جمال‌الدین، سعید و جناآبادی، حسین. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش راهبردهای یادگیری خودتنظیمی بر انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری. راهبردهای شناختی در یادگیری، ۷(۱۲)، ۱-۱۵.
- مومنیان، سمیه؛ عابدینی، پور اکرم، صدیقیان، طاهره و طاهری، لیلا. (۱۳۹۷). بررسی نگرش دانشجویان نسبت به رشته‌ی تحصیلی خود و رابطه‌ی آن با برخی عوامل افت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قم در سال ۱۳۹۴. توسعه آموزش در علوم پزشکی، ۳۲، ۶۸-۷۸.
- نعیمی، ابراهیم. (۱۳۹۶). پیش‌بینی افت تحصیلی بر اساس میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و احساس ارزش شخصی. پژوهش‌های مشاوره (تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره)، ۶۲، ۱۸۹-۲۰۶.

بازنمایی معنایی پدیده افت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد و... نویسنده اول: لیلا سلیمی

- نوری، فریده؛ میرشاه جعفری، سید ابراهیم و سعادت‌مند، زهره. (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین خودباوری تحصیلی با پیشرفت تحصیلی در درس فیزیک مبتنی بر انگیزه تحصیلی. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۲(۱۹)، ۷۵-۸۹.
- الهام‌پور، حسین. (۱۳۸۴). عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان دختر پایه سوم راهنمایی شهر اهواز. مطالعات تربیتی و روان‌شناسی، ۶(۱)، ۴۷-۶۴.
- یارمحمدی اصل، مسیب و مقامی، حمیدرضا. (۱۳۸۹). بررسی عامل‌های مؤثر بر افت تحصیلی درس ریاضی دوره متوسطه (منطقه سردرود). علوم تربیتی (مجله علوم تربیتی و روانشناسی)، ۸۹، ۲۷-۴۴.

ب: فهرست منابع انگلیسی

- Ahmad, N.A., Siti Aishah, H., Abdul Razak, A., Chua, L.N. & Nor Hashim, O. (2016). The Typology of Parental Engagement and Its Relationship with the Typology of Teaching Practices, Student Motivation, Self-Concept and Academic Achievement. *Journal of Management and Marketing Review*, 1(1): 1-8.
- Akcakin, V. (2018). Teaching Mathematical Functions Using Geometric Functions Approach and Its Effect on Ninth Grade Students' Motivation. *International Journal of Instruction*, 11(1): 17-32.
- Asarta, C. J. & Schmidt, J. R. (2017). Comparing student performance in blended and traditional courses: Does prior academic achievement matter?. *The Internet and Higher Education*, 32(1), 29-38.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide through Qualitative Analysis*. Sage Publications Ltd.
- Corbin, J. & Strauss, A. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. London: Sage Publications.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Sage Publications, Inc.
- Costa, E.B., Fonseca, B. Santana, M.A. & Ferreira de Araujo, F. (2017). Evaluating the effectiveness of educational data mining

techniques for early prediction of students' academic failure in introductory programming courses. *Computers in Human Behavior*, 73:247-256.

- Creswell, J. (1998). *Research Design: choosing among five traditions*. Sage Publication.

- Glaser, B. & Strauss, A. (1967). *Discovery of Grounded Theory*. Transaction Publishers, U.S. Publisher.

- Helal, S (2019). Identifying key factors of student academic performance. *International Journal of Data Science and Analytics*,7(3): 227-245.

- Iglesia, A., Freiberg Hoffmann A, & Liporace, F. (2017). Perceived parenting and social support: can they predict academic achievement in Argentinean college students?. *Psychol Res Behav Manag*, 3, 251–259.

- Jiang, Y., Rosenzweig, E. Q. & Gaspard, H. (2018). An expectancy-value-cost approach in predicting adolescent students' academic motivation and achievement. *Contemporary Educational Psychology*, 54, 139-152.

- Mureithi, Z.N. & Mwangi, B.N. (2019). Influence of selected factors on academic performance of public school learners in nyeri central sub-country, nyeri country, Kenya. *Journal of Education and Practices*, 2(1): 27-42.

- Neuman, A. & Guterman, O. (2016). Academic achievements and homeschooling—It all depends on the goals. *Studies in Educational Evaluation*, 51, 1-6.

- Neuman, L.(2000). *Social Research Methods*, Third Edition, London: Allyn and Bacon.

- Rastege, A. Zare, H. Sarmadi, M. R. & Hosseni, F.(2016). Analytical approach to student perception of the classroom and academic negligence: a comparative study of traditional and virtual training courses Tehran university. *Journal of new approaches in educational research*. 4(16): 164-151.

- Sarra, A. Fontanella, L. & Dizio, S. (2018). Identifying Students at Risk of Academic Failure within the Educational Data

Mining Framework. Springer Science+Business Media B.V., Soc Indic Res.

- Yousef, D.A. (2019). Determinants of the academic performance of undergraduate students in statistics bachelor's degree program: A study in an Arabic setting. *Quality Assurance in Education*, 27(1) 13-23.

- Zhang, X., Kiuru, N., Laursen, B., Aunola, K., Lerkkanen, M. K., Leskinen, E. & Nurmi, J. E. (2016). Positive teacher affect and maternal support facilitate adjustment after the transition to first grade. *Merrill-Palmer Quarterly*, 62(2), 158-17.

دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه‌درسی، شماره ۱۷، سال نهم، بهار و تابستان ۱۴۰۰